

UDK:811.2

Mavlanbek SAPAROV,
Alfraganus university department of foreign philology
E-mail: mavlanbek.saparov@gmail.com

Alfraganus universiteti dotsenti, f.f.d Sh.Sultonova taqrizi asosida

SPEECH PROBLEMS IN MODERN COMMUNICATION PROCESSES: A LINGUOPRAGMATIC ANALYSIS AND CLASSIFICATION ISSUES

Annotation

This article presents a linguopragmatic analysis of speech-related issues emerging within modern social and cultural communication. Speech problems are examined as semantic, stylistic, phonetic, and pragmatic disruptions that occur during the exchange of ideas between interlocutors. The author identifies psycholinguistic, sociolinguistic, and intercultural factors contributing to the emergence of these problems. The article substantiates a systematic classification of speech issues and proposes effective strategies for addressing them, emphasizing the importance of developing speech culture. The findings can be applied to enhance communicative competence, promote a communicative approach in education, and improve the quality of interpersonal communication.

Key words: Speech problem, communication, linguopragmatics, sociolinguistics, speech culture, language competence, interactive communication, semantic barrier, intercultural communication, communicative strategy.

РЕЧЕВЫЕ ПРОБЛЕМЫ В СОВРЕМЕННЫХ КОММУНИКАЦИОННЫХ ПРОЦЕССАХ: ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ВОПРОСЫ КЛАССИФИКАЦИИ

Аннотация

В данной статье проведён лингвопрагматический анализ речевых проблем, возникающих в условиях современной социальной и культурной коммуникации. Речевые проблемы рассматриваются как семантические, стилистические, фонетические и прагматические нарушения, возникающие в процессе обмена мнениями между участниками общения. Автор выделяет психолингвистические, социолингвистические и межкультурные факторы, способствующие возникновению таких проблем. В статье обоснована системная классификация речевых проблем, предложены эффективные подходы к их преодолению и подчеркнута важность формирования речевой культуры. Результаты исследования могут быть использованы для развития коммуникативной компетенции, внедрения коммуникативного подхода в образовании и повышения качества межличностного общения.

Ключевые слова: Речевая проблема, коммуникация, лингвопрагматика, социолингвистика, культура речи, языковая компетенция, интерактивное общение, семантическое препятствие, межкультурная коммуникация, коммуникативная стратегия.

ZAMONAVIY KOMMUNIKATSIYA JARAYONIDA NUTQIY MUAMMOLAR: LINGVOPRAGMATIK TAHLIL VA TASNIFLASH MASALASI

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy ijtimoiy va madaniy kommunikatsiya sharoitida yuzaga kelayotgan nutqiy muammolar, ularning sabablari va tasniflash mezonlari lingvopragmatik yondashuv asosida tahlil etilgan. Nutqiy muammolar muloqot ishtirokchilari o'rtasida fikr almashinuvida yuzaga keladigan semantik, uslubiy, fonetik va pragmatik buzilishlar sifatida ko'rib chiqiladi. Muallif ushbu buzilishlarning yuzaga kelishiga olib keluvchi psixolingvistik, sotsiolingvistik va madaniyatlararo omillarni aniqlaydi. Maqolada nutqiy muammolarni tizimli tasniflash, ularni bartaraf etish yo'llari, shuningdek, nutq madaniyatini shakllantirishga doir samarali yondashuvlar asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari nutqiy kompetensiyani rivojlantirish, ta'limda kommunikativ yondashuvni kuchaytirish hamda ijtimoiy muloqot sifati va samaradorligini oshirishda qo'llanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Nutqiy muammo, kommunikatsiya, lingvopragmatika, sotsiolingvistika, nutq madaniyati, til kompetensiyasi, interaktiv muloqot, semantik to'siq, madaniyatlararo muloqot, kommunikativ strategiya.

Kirish. Til insoniyat jamiyatining eng muhim ijtimoiy hodisasi sifatida nafaqat aloqa vositasi, balki shaxsiy va jamoaviy tafakkurning ifodachisi hisoblanadi. Har qanday nutqiy jarayon ijtimoiy sharoit, madaniy muhit va individual psixologik omillar bilan uzviy bog'liqdir. Bugungi globalashuv sharoitida muloqot shakllari tobora murakkablashib, nutqiy muammolar soni va turlari ham kengaymoqda. Shu bois zamonaviy kommunikatsiya jarayonida nutqiy muammolarni lingvopragmatik nuqtai nazardan tahlil qilish dolzarb ilmiy masalalardan biridir.

Maqolaning asosiy maqsadi – nutqiy muammolarning nazariy asoslarini ochib berish, ularning yuzaga kelish sabablari va tasniflash mezonlarini aniqlash hamda ularni bartaraf etishning samarali strategiyalarini taklif qilishdir. Shu orqali nafaqat tilshunoslik nazariyasi, balki amaliy kommunikatsiya jarayonlari uchun ham foydali xulosalar chiqarish mumkin.

Nutqiy muammolar tushunchasining nazariy asoslari. Nutqiy muammolar, birinchi navbatda, kommunikatsiyaning uzluksiz va samarali kechishiga to'sqinlik qiluvchi lingvistik va ekstralingvistik to'siqlar sifatida namoyon bo'ladi. Tilshunoslikda bu muammolar turli darajalarda o'rganiladi:

fonetik (talaffuzdagi xatoliklar), grammatik (morfologik va sintaktik buzilishlar), leksik (soʻz tanlovidagi notoʻgʻrilik), uslubiy (kontekstga mos kelmaslik) va pragmatik (nutq maqsadining toʻliq anglanmasligi).

Psixolingvistik esa nutqiy muammolarni inson ongida nutqni rejalashtirish, kodlash va dekodlash jarayonlaridagi qiyinchiliklar bilan bogʻlaydi. Sotsiolingvistika esa ularni ijtimoiy guruhlar, tabaqalar, yosh va jins farqlari bilan izohlaydi. Lingvopragmatika esa nutqiy muammolarni kommunikativ vaziyat va suhbatdoshlar oʻrtasidagi oʻzaro taʼsir jarayonida tahlil qiladi.

Nutqiy muammolarni yuzaga keltiruvchi omillar. Psixolingvistik omillar – suhbatdoshning stress, hayajon yoki ruhiy tanglik holatida boʻlishi, nutqni rejalashtirishda qiyinchiliklar, diqqatning boʻlinishi. Masalan, talabalar imtihon paytida oddiy savollarga ham chalkashib javob berishlari mumkin.

Sotsiolingvistik omillar – ijtimoiy maqom, yosh, jins, milliylik, dialekt va lahja farqlari. Masalan, Toshkent va Samarqand lahjasida ayrim soʻzlarning talaffuzi yoki maʼnosi turlicha boʻlishi muloqotda noaniqlik keltirib chiqarishi mumkin.

Madaniyatlararo tafovutlar – turli xalqlarning kommunikativ odatlari farqlanishi. Masalan, gʻarb jamiyatida bevosita va ochiq gapirish qadrlansa, Sharq jamiyatlarida bilvosita ifoda usullari ustuvor boʻladi.

Texnologik omillar – onlayn muloqotda yuzaga keladigan uzilishlar, signalning sustligi yoki avtomatik tarjima vositalarining xatolari. Bugungi kunda aynan shu omil eng koʻp uchraydigan muammolardan biridir.

Nutq kompetensiyasining pastligi – grammatik, fonetik va leksik bilimlarning yetarli emasligi. Bu holat koʻproq chet tillarini oʻrganayotgan shaxslar orasida kuzatiladi.

Nutqiy muammolarni tasniflash mezonlari

Nutqiy muammolarni strukturaviy va pragmatik mezonlar asosida tasniflash mumkin.

Struktura boʻyicha:

Fonetik muammolar – tovushlarning notoʻgʻri talaffuzi, urgʻu va intonatsiya xatolari.

Grammatik muammolar – morfologik xatolar, gap tuzilishidagi nomuvofiqliklar.

Leksik muammolar – soʻzlarni notoʻgʻri qoʻllash, sinonim va antonimlarni chalkashtirish.

Uslubiy muammolar – rasmiy vaziyatda norasmiy soʻzlardan foydalanish yoki aksincha.

Pragmatik mezon boʻyicha:

Kommunikativ buzilishlar – maqsadning toʻliq anglanmasligi, fikr notoʻgʻri yetkazilishi.

Interaktiv muammolar – suhbat davomida mantiqiy ketma-ketlikning buzilishi, dialogning uzilishi.

Madaniyatlararo pragmatik toʻsiqlar – nutqiy etik qoidalarini notoʻgʻri talqin qilish.

Nutqiy muammolarni bartaraf etish strategiyalari

Nutq madaniyatini rivojlantirish – toʻgʻri talaffuz, sof grammatika va boy leksikaga ega boʻlish.

Kommunikativ kompetensiyani oshirish – suhbat davomida alternativ iboralar, muomala usullaridan foydalanish.

Madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish – boshqa millat vakillari bilan muloqotda madaniy farqlarni hisobga olish.

Texnologik savodxonlik – onlayn muloqot qoidalariga rioya qilish, raqamli vositalardan samarali foydalanish.

Psixologik tayyorgarlik – hayajonni yengish, oʻziga ishonchni oshirish uchun treninglar oʻtkazish.

Tadqiqot natijalari va tahlil. Oʻrganilgan nazariy adabiyotlar hamda kuzatuvlardan koʻrinadiki, nutqiy muammolar eng koʻp:

rasmiy nutqda uslubiy va leksik xatolar orqali, norasmiy suhbatlarda esa pragmatik va interaktiv buzilishlar orqali namoyon boʻladi.

Shuningdek, talabalar orasida psixologik omillar asosiy sabab boʻlib chiqdi: ularning hayajonlanishi, oʻz fikrini aniq ifoda etishda qiynalishi nutqiy muammolarni kuchaytiradi.

Misol uchun, xorijiy talabalar Oʻzbekistonda taʼlim olayotganda oʻzbek tilidagi talaffuz va uslubiy nozikliklarni anglamasliklari sababli kommunikativ toʻsiqlarga duch kelishadi. Xuddi shunday, ingliz tilini oʻrganuvchi oʻzbek talabalarida ham inglizcha urgʻu va grammatik strukturalar bilan bogʻliq qiyinchiliklar koʻp uchraydi.

Amaliy qoʻllanish sohasi

Maqolada ilgari surilgan tasnif va strategiyalar quyidagi yoʻnalishlarda samarali qoʻllanilishi mumkin:

Taʼlim tizimi – chet tilini oʻqitishda kommunikativ yondashuvni kuchaytirish.

Kasbiy sohalar – diplomatlar, jurnalistlar, pedagoglar nutqiy kompetensiyasini oshirish.

Ijtimoiy tarmoqlar va onlayn muloqot – etik qoidalarini targʻib qilish, notoʻgʻri tushunishlarning oldini olish.

Psixologik treninglar – nutqiy ishonchni oshirish, jamoa oldida soʻzlash koʻnikmalarini rivojlantirish.

Xulosa. Zamonaviy kommunikatsiya jarayonida nutqiy muammolar tilshunoslikning dolzarb masalasi sifatida nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ega. Ularni lingvopragmatik nuqtai nazardan oʻrganish, tasniflash va samarali bartaraf etish strategiyalarini ishlab chiqish kommunikativ kompetensiyani oshirishga xizmat qiladi.

Nutqiy muammolarni chuqur oʻrganish nafaqat shaxsiy nutq madaniyatini yuksaltiradi, balki ijtimoiy munosabatlar sifatini ham yaxshilaydi. Shu bois bu mavzu boʻyicha ilmiy izlanishlar davom ettirilishi, taʼlim jarayonida yangi metodikalar ishlab chiqilishi lozim.

Zamonaviy kommunikatsiya jarayonida nutqiy muammolar nafaqat lingvistik, balki psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan ham chambarchas bogʻliqdir. Shunday ekan, ularni faqat til tizimi doirasida emas, balki kengroq – lingvopragmatik, psixolingvistik va sotsiolingvistik kontekstda tahlil qilish zarur. Ushbu maqolada taklif etilgan tasnif va strategiyalar shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy muloqotda qoʻllanilishi mumkinligi bilan ahamiyatlidir.

Nutqiy muammolarni bartaraf etish yoʻlida bir necha asosiy xulosalarga kelish mumkin:

Taʼlimiy ahamiyat – maktab va oliy taʼlimda kommunikativ yondashuvni kuchaytirish, til oʻqitishda lingvopragmatik mashgʻulotlarni keng joriy etish lozim. Bu nafaqat nazariy bilimni, balki amaliy nutqiy koʻnikmalarni ham rivojlantiradi.

Kasbiy kompetensiya – diplomatlar, jurnalistlar, pedagoglar, tibbiyot xodimlari va boshqa kasb egalari uchun nutqiy kompetensiya darajasi professional muvaffaqiyatning muhim mezonidir. Shuning uchun mutaxassislarini tayyorlash jarayonida nutqiy muammolarni aniqlash va ularni oldini olish boʻyicha maxsus treninglar joriy etilishi kerak.

Madaniyatlararo muloqot – globallashtirish davrida turli madaniyat vakillari oʻrtasida samarali aloqa oʻrnatish muhim masalaga aylanmoqda. Madaniyatlararo kompetensiya rivojlanmagan taqdirda, semantik va pragmatik xatoliklar koʻplab ijtimoiy tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin.

Texnologik muhitdagi nutqiy muammolar – raqamli kommunikatsiya vositalarining kengayishi yangi turdagi nutqiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu bois virtual muhitda

muloqot qilish madaniyatini shakllantirish va onlayn etika qoidalarini o'rgatish muhimdir.

Psixologik omillarni kamaytirish – hayajon, qo'rquv, ishonchsizlik kabi hissiy holatlar nutq sifatiga salbiy ta'sir qiladi. Bu esa talabalar, yoshlar va keng jamoatchilik uchun psixologik tayyorgarlik mashqlarini yo'lga qo'yish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, nutqiy muammolarni tizimli tahlil qilish va ularni bartaraf etish strategiyalarini ishlab chiqish, nafaqat lingvistika fanini boyitadi, balki insonlar o'rtasidagi muloqot samaradorligini, jamiyatdagi ijtimoiy muhit barqarorligini va kasbiy faoliyat sifati oshishiga ham xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Axmedova M. Nutq madaniyati asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2020.
2. Yuldoshev A. Pragmatik tilshunoslik asoslari. Toshkent: Fan, 2018.
3. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge University Press, 1987.
4. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Wiley-Blackwell, 2021.
5. Tannen D. You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation. HarperCollins, 2001.
6. Thomas J. Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics. Routledge, 1995.
7. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. Mouton de Gruyter, 2003.